

Ulotka językowa

Język romski w działaniach humanitarnych w Ukrainie i krajach sąsiednich

Organizacje szacują, że około **400,000** Romów mieszkało w Ukrainie na początku 2022 r., a język romski jest pierwszym językiem dla około **85%** z nich. Szacuje się, że od lutego 2022 r. około **100,000** Romów zostało zmuszonych do ucieczki do innych krajów europejskich, a wielu z nich zbiegło do innych części Ukrainy.

Terminologia w języku romskim często różni się w zależności od lokalizacji, szczególnie jeśli dotyczy tematów nowszych oraz słownictwa technicznego czy medycznego, ponieważ użytkownicy zapożyczają słownictwo z języka dominującego na danym obszarze.

W wielu dialektach używa się alfabetów języków dominujących na danym obszarze, zwłaszcza alfabetów łacińskich i cyrylicy. Pomimo że standardowy alfabet romski został przyjęty w 1990 roku, nie jest on powszechnie używany.

Ze względu na kontakt z językami dominującymi w danym regionie niektórzy rodzimi użytkownicy języka romskiego znają w pewnym stopniu także drugi język, ale zależy to od regionu Ukrainy. Generalnie język romski jest językiem preferowanym przez jego rodowitych użytkowników.

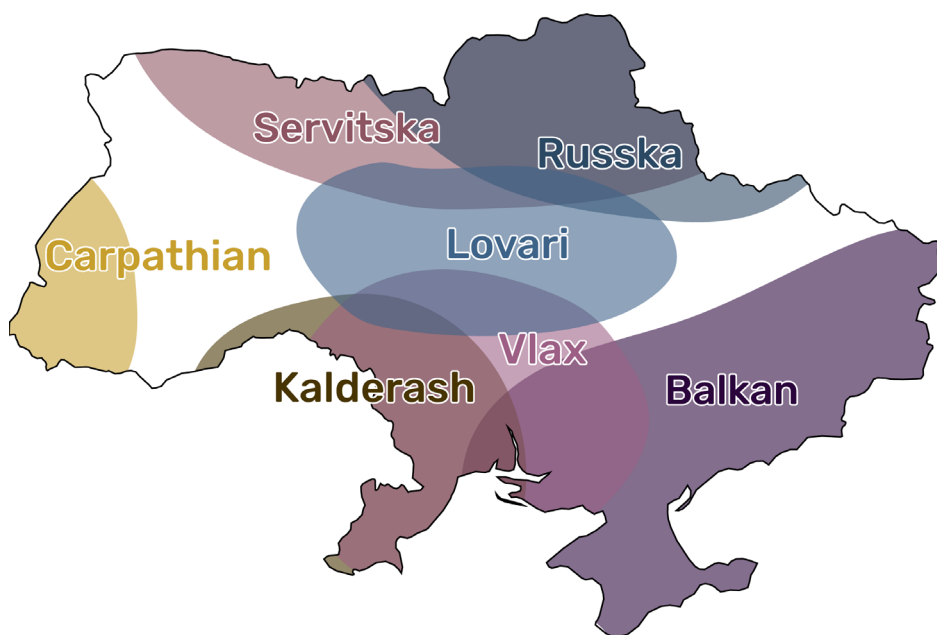

Wskazówki

- Aby skutecznie się komunikować, należy w miarę możliwości używać języka rodzimego rozmówcy.
- Nie należy zakładać, że społeczność romska będzie w stanie w pełni wyrazić się w języku ukraińskim lub rosyjskim, zwłaszcza na wrażliwe tematy dotyczące zdrowia czy ochrony.
- Należy się upewnić, którym romskim dialektem posługuje się odbiorca, i na tej podstawie wyznaczyć tłumacza pisemnego lub ustnego.
- W przypadku braku pewności w kwestii dialektu bądź niemożności zapewnienia odpowiedniego tłumacza należy poprosić tłumacza pisemnego lub ustnego języka romskiego o używanie słów, które są powszechnie znane przez osoby posługujące się różnymi dialektami języka romskiego.
- Należy rozważyć udostępnienie informacji i mechanizmów informacji zwrotnej w formie wizualnej, mówionej oraz audio, aby dotrzeć do jak największej liczby osób posługujących się językiem romskim.
- Należy pamiętać, że kobiety i starsi użytkownicy języka romskiego mogą nie mówić ani nie czytać po ukraińsku lub rosyjsku; mogą też nie czuć się komfortowo rozmawiając z ratownikami.
- Komunikując się ze społecznościami romskimi należy przestrzegać norm dotyczących płci. Jeśli w grupie otrzymującej pomoc obecny jest mężczyzna romski, powinien on zostać włączony w proces podejmowanie decyzji. Jeśli w grupie obecnych jest kilku mężczyzn, należy zaangażować najstarszego, ponieważ to najprawdopodobniej on będzie liderem.
- Należy pytać osoby, zwłaszcza kobiety i dziewczęta, czy wolą rozmawiać sam na sam, czy w obecności członka rodziny bądź społeczności.
- Z romskimi kobietami i dziewczętami na delikatne tematy należy komunikować się za pośrednictwem personelu i tłumaczek płci żeńskiej.

Głębszy wgląd w użycie języka romskiego w Ukrainie

Dialekty romskie w Ukrainie

Choć język romski jest uważany za jeden język, rozproszenie geograficzne społeczności romskich oznacza, że istnieje wiele dialektów. Romowie w Ukrainie i krajach ościennych posługują się wieloma dialektami, co może utrudniać niektórym użytkownikom języka romskiego pełne zrozumienie się

Ilustracja nr 1. Przybliżone rozmieszczenie głównych dialektów romskich w Ukrainie. Klasyfikacje dialektów romskich i dane dotyczące miejsc ich używania różnią się. Ta złożona wizualizacja danych z wielu opublikowanych i niepublikowanych źródeł ma charakter wyłącznie orientacyjny..

Przed lutym 2022 r. największe społeczności romskie w Ukrainie mieszkały w [obwodach](#) zakarpackim, odeskim i charkowskim. Największe grupy dialektów w Ukrainie to Servitska (Ukraina lub Lewobrzeże) na północy i Vlax język romski (Vlax Romani) razem z dialektem kełdaraskim na południu. Inne znaczące dialekty i grupy dialektyczne to m.in. bałkański romski (Balkan Romani) na wschodzie i południu, karpaccy romski (Carpathian lub Central Romani) na zachodzie, Ruska Roma na północy oraz społeczności mówiące językiem lowarskim w całej Ukrainie.

W ramach każdej grupy istnieją odrębne dialekty; wiele z nich, ale nie wszystkie, są do pewnego stopnia [wzajemnie zrozumiałe](#). Trwają konsultacje mające na celu zrozumienie statusu języka migowego Romów i czy istnieje jego standardowa forma. Niektórzy tłumacze języka romskiego mogą tłumaczyć dla osób posługujących się różnymi dialektami. Dialekt kełdaraski jest prawdopodobnie szeroko rozumiany, choć nie w pełni, przez wielu użytkowników języka romskiego z Ukrainy.

Znajomość drugiego języka wśród wspólnoty romskiej

Wielu członków wspólnot romskich zamieszkujących centralną i wschodnią Ukrainę mówi po rosyjsku i ukraińsku, jednak czasem poziom znajomości tych języków nie jest wystarczający, aby dyskutować na złożone lub wrażliwe tematy. Romowie mówią też w językach państw, które zamieszkują, na przykład po rumuńsku lub polsku. Romskie społeczności z zachodniej Ukrainy częściej posługują się węgierskim lub słowackim, ale mogą mieć trudności ze zrozumieniem rosyjskiego czy ukraińskiego. Z kolei dla Romów z południowej części kraju drugim językiem najczęściej będzie rumuński. Przez politykę dyskryminacyjną wielu Romów nie mogło uczyć się romskiego. Na przykład wielu [Romów z Zakarpacia](#) nie zna ukraińskiego, rosyjskiego ani romskiego, a ich rodzimym językiem jest węgierski.

Piśmienność i wykluczenie

Wielu Romów zmaga się z wykluczeniem edukacyjnym, które skutkuje niskim poziomem piśmienności. U kobiet, osób starszych i ludzi z niepełnosprawnościami częściej występują problemy z pisaniem i czytaniem, lub analfabetyzm. Również wykluczenie społeczne ogranicza Romom możliwość osiągnięcia pełnej sprawności i płynności w posługiwaniu się językiem lokalnej większości. Wielu Romów zamieszkuje wiejskie obszary Ukrainy, gdzie brakuje dostępu do internetu czy smartfonów, przez co nie mają oni umiejętności korzystania z tych narzędzi. Skutkuje to brakiem dostępu do informacji w formie pisanej i cyfrowej dla wielu Romów. Jest niewiele inicjatyw umożliwiających Romom dostęp do informacji. Zalicza się do nich na przykład ta [stacja radiowa](#) nadająca po romsku w Mołdawii. Jednak nawet jeśli Romowie mają dostęp do informacji, samo doświadczenie stygmatyzacji, dyskryminacji i wykluczenia może powodować u nich brak zaufania do wielu źródeł. Organizacje powinny brać pod uwagę [praktyki kulturowe i wspólnotowe](#) planując komunikację z romskimi rodzinami i członkami wspólnoty.

Wielu Romów nie posiada dokumentu tożsamości. Szacuje się, że **10-20%** ukraińskich Romów, czyli około 35 tysięcy osób, to bezpaństwowcy lub osoby w ryzyku bezpaństwowości. Ryzyko to zwiększa zagrożenie handlem ludźmi, gdy Romowie uciekają z zamieszkiwanych obszarów, również poza granice kraju. To oznacza utrudnienia w pozyskaniu statusu ochrony międzynarodowej. Działania, które mogą zwiększyć dostęp do informacji i zmniejszyć ryzyka, z którymi stykają się osoby mówiące po romsku, to podawanie informacji w odpowiedniej formie, tłumaczenie ustne oraz mediacja kulturowa.

W jaki sposób CLEAR Global może pomóc

- Ogólnodostępne i zindywidualizowane [szkolenia](#) oraz [doradztwo](#) w celu wsparcia tłumaczy pisemnych i ustnych, mediatorów kulturowych i wszystkich wspierających romskie wspólnoty.
- [Interaktywna mapa](#) rodzimych i drugich języków używanych w Ukrainie.
- Upraszczenie języka i szkolenia z zakresu zasad przystępnego języka.
- Technologia językowa nakierowana na otwarcie wielojęzycznych kanałów komunikacji w celu wsparcia danych społeczności.
- Wsparcie tłumaczeniowe po romsku - tworzymy zasoby w tym języku, ale są obecnie bardzo ograniczone. Użytkownicy języka romskiego zainteresowani dołączeniem do naszej wspólnoty językoznawców mogą zrobić to [tutaj](#).

Bibliografia

Rada Europy (2020). Wyniki ankiety w ramach projektu „Strengthening the Protection of National Minorities, including Roma, and Minority Languages in Ukraine”. Rada Europy i ukraińska Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych.

Rada Europy (n.d). Romani | Language: Factsheets on Romani Language. Rada Europy.

Glottolog (n.d). “Family: Romani”. <https://glottolog.org/resource/languoid/id/roma1329>

Minority Rights Group International (2020). “Roma”. <https://minorityrights.org/minorities/roma-13/>

Roma Women’s Fund Chirikli (2022). A guide to establishing liaison with Roma refugees from Ukraine in European countries. Roma Women’s Fund Chirikli and Deaconess Foundation

ROMANI Project (n.d.) Database of Romani dialects. Manchester University

Romanes.org (n.d). “Ромські діалекти України”. <http://rromanes.org/>

The Roma Foundation (n.d). “Romanes (Language)”. <https://roma.org/en/rromanes-language/>

Ten arkusz został stworzony dzięki nieocenionej współpracy romskiej społeczności i organizacji romskiego społeczeństwa obywatelskiego w Ukrainie i krajach sąsiadujących. Jeśli chcieliby Państwo podzielić się swoją opinią lub zaproponować zmiany, proszę napisać pod adres info@clearglobal.org.